

Asturies: el xuegu lliterariu

Severino Antuña

Cola lliteratura infantil y xuvenil n'asturianu pasó estos dos caberos años comu aveza pasar coles colleches de mazanes, tres d'un añu más bien floxu vien otru de bayura en cantidá y calidá, con unos frutos que da gustu tasiar y enchipa enseñar. Esta temporada'l manzanu lliterariu astur frutió col denominador común del xuegu lliterariu, ¡A la lliteratura pola lliteratura! Esti saltu cualitativu nun ye casual y débese a l'amestadura de, polo menos, tres factores: el puxu y pricuru d'un grupu d'escritores mozos qu'aseguren el relevu xeneracional, el retu qu'asumen autores consagraos p'adultos al dedicase a escribir pa neños y mozos y los bixos qu'asoleyen los narradores de sonadía.

Pa facer llectores

La narradora y poeta consagrada Berta Piñán na parte lliteraria y Carmen Peña nel dibuxu presenten *Lula, Lulina* (Trabe; col. Montesín Redrueyu), un cuentiquín en versu col ritmu y la sonoridá fáciles de los pareaos, que lu faen afayadizu porde más tanto pa la llectura personal de quien entama a caleyar pel país de les lletres, comu pa ser escucháu de boca de cualquier adultu con sentíu del ritmu. Por si fuere poco, l'álbum amesta ilustraciones y testu pa llograr un resultáu atrayible.

Al empar, Lucía Fernández Marqués, que ta enfotada en trazar una sienda narrativa personal a partir del heriedu lliterariu re-

cibíu y asumíu, ufierta *Grandelina* (Editora del Norte; col. Filandón). Acompangada con dibuxos de Susi G. G., ye ésta una narración mui atopadiza pa lleer o escuchar, engarzada na lliteratura tradicional y que reblaga penriba les convenciones aparentes p'amosar una valoración positiva de la diversidá y de l'aceutación del otru.

Enrique Carballeira Melendi, con *Un Carbayu Cocoteru* (Trabe; col. Montesín) ganó'l premiu Montesín de Lliteratura Infantil en 1994, pol ritmu narrativu áxil y desenfadáu, el pallabreru cenciellu y, penriba de too, la xuntanza de maxinación y humor que lu carautericen. Les d'esti autor son obresanzuelu empobinaes a enganchar a los neños y neñes dende la primer páxina, por eso son ideales pa facer llectores. Si, amás, se complementen colos dibuxos gayaseros, descriptivos y suxerentes salíos de la pluma del propiu autor... meyor que meyor. La orixinalidá del cuentu ta nel tratamientu de l'aición y la llograda complicidá del públicu que s'identifica cola hestoria.

El mesmu Carballeira abre otru frente d'interés pa los y les llectores con *Tres hestories de Nublina más una de propina* (Editora del Norte; col. Filandón) nes que xuega cola mitoloxía asturiana na so versión más cenciella y bonaz. La bayura de personaxes míticos da y pie al autor pa ufrir cuatro cuentiquinos curtiros —d'a bocáu, más bien— divertíos y mui llamativos pa los que yá

conocen les aventures de Ñuberru, escrites y dibuxaes por Miguel Solís Santos. Por embargu, Carballeira nun ye l'únicu n'abellugase a la solombra del árbol mitolóxicu. Chechu García ganó'l premiu de Llectures pa Rapacinos 1996 con *Vieyu trasgu* (Academia de la Llingua Asturiana; col. Escolín). Esti fonderu conocedor de la épica fantástica y del cómic xúncelos cola mitoloxía al traviés del cuentu tradicional de final abiertu. El llinguaxe ta mui prósimu a la poesía y el verbu allugáu a lo cabero la fras aporta un interesante ritmu de recitación a los pasaxes. El calter lúdicu del testu complementalu'l tipu d'illustraciones feches por Eva Castaño: infantiles, imaxinatives y creatives al empar.

Un exemplu claru de que ye menester tar empapaos de llectura pa entrar nesta danza proporcionalu un rellatu de Xilberto Llano, traductor de renome. L'oficiu lliterariu, el manexu del llinguaxe pa controlar el *tempo* narrativu y el sentíu poéticu son otros tantos ardificios que compliquen y enguapien *Espantamures* (Trabe). Equí'l xuegu lliterariu arranca d'una situación «normalina» y va medrando n'intensidá dramática hasta un final sospresivu. Col recursu a la téunica de les muñeques ruses lliteraries, *Espantamures* —asoleyáu con dibuxos de Germán García— ye una propuesta que val pa reflexionar so los procesos descritura. Y puesto que de Montesín comu coleición y comu premiu de lli-

teratura infantil y xuvenil venimos falando de siguío, ye obligatoriu comentar de la reedición de *Montesín* (Trabe): un clásicu indiscutible, el finxu que marca la llende ente la prehistoria y la hestoria de la lliteratura infantil y xuvenil n'asturianu. Al cuntar les aventures d'esti cabritín y los neños que lu curien lloñe d'Asturies, María Xosefa Canellada algamó cumales de llerismu y tenreza poques veces igualaos. Violeta Monreal, la más internacional de les ilustradores asturianas, viste de gala una edición pola que pagó la pena esperar tou esti tiempu: ye'l primer número, el nome y el referente de la coleición.

Pa soltase

Pa tolos qu'apuesten pol diálogu y los valores compartíos pola mocedá d'anguañu, Xulio Berros Reinoso saca, con dibuxos de Bernabé Santos, *Maxa de branu* (Editora del Norte), la narración autobiográfica d'una mocina a puntu cumplir los 14 años y qu'escribe un diariu cuntando cola complicidá máxica de la nueche de San Xuan. Les rellaciones familiares, collacios nuevos, problemes de tipu social (escapar de casa, alcoholismu, andar pidiendo...) y tantos pilancos derivaos de la mocedá son los nuclios d'una obra que bebe nel realismu críticu alemán y rezuma tenreza con pingarates de didautismu por parte l'autor. El resultáu ye una novela col escasamente orixinal formatu de dia-

riu de pocos díes pa tratar xusto esi intre maraviosu y abluante al empar nel que la mocedá dexa atrás la infancia y entama a ver el mundu colos güeyos del idealismu. Los problemes d'estes obres son siempre'l de la verosimilitú y el *morbu* qu'avecen a contaminar el tratamientu de los temas de la mocedá en cualquier llingua. Xulio Berros perpassa les dos torgues con elegancia.

La producción lliteraria xuvenil tien falta d'obres p'aidar a medrar a la mocedá. Nesa llinia — con un plizcu d'humor yá dende'l títulu — va tamién *Morfema, morfema, mormera* (Trabe). Alternar el rellatu autobiográficu cola narración en tercera persona, les cartes y el diariu cola redacción escolar, o ver el mesmu socedíu dende múltiples puntos de vista son otres tantes variantes del xuegu lliterariu xuvenil, maneres de presentar un rompecabezas al que namás el llector comprometíu nel rellatu pue finar de da- y forma.

La escritora ya ilustradora Carme Martínez, que nala perbién nel cuentu curtiu d'estructura dramática, ye la responsable d'esta obra ganadora d'un accésit del premiu Montesín en 1994.

Pa rir

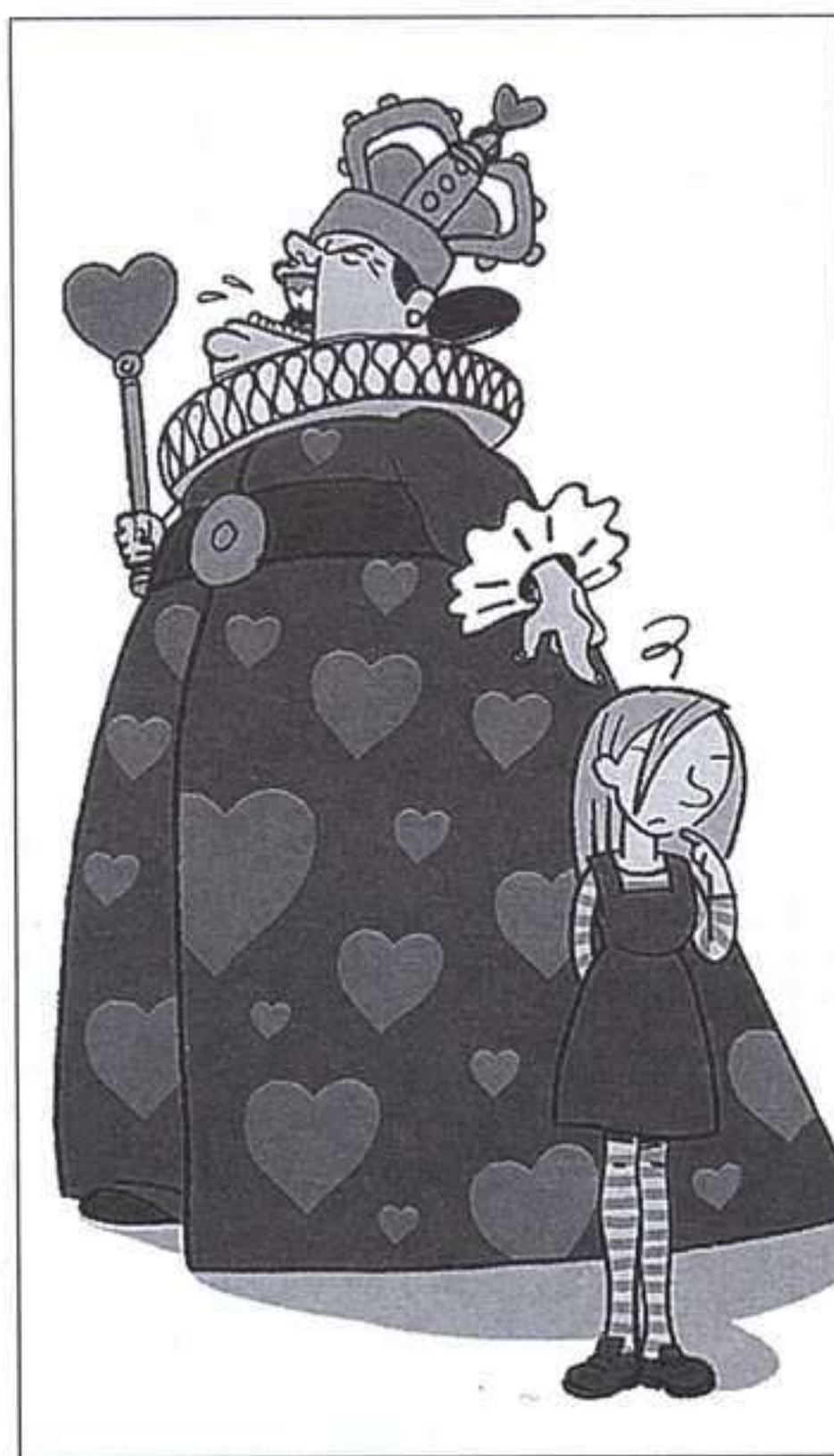
Vicente García Oliva, el cabezaleru de la lliteratura infantil y xuvenil n'asturianu, presenta ¡*Muerra la Reina de Corazones!* (Editora del Norte): orixinal recreación d'*Alicia nel País de les Maravies*. Una obra perfecta tanto no lliterario comu no llingüístico. Enxamás se trató esti tema n'asturianu con galanura tala y mui poques veces n'otres llingües. Al remozar la inmortal obra de Lewis Carroll, García Oliva supera tola so vena humorística anterior y arriquez el patrimoniu cultural del llector. L'humor y los xuegos llingüísticos nagüen por llectores curtíos y ún de los más cucios resulta ser

Pablo García, el dibuxante. Hai que se sapezar nel testu ensin prexucios y participar nuna de les propuestas lliteraries preferíes de García Oliva: la práutica controlada de les téuniques de Rodari, o lo que ye lo mesmo, enredar hestories, frañer la estructura tradicional de los cuentos populares, tracamundiar finales, amestar textos diferentes, restorcer el pallabreru, prevocar al llector, pica-y la curiosidá...

Nel mesmu sen de reescritura, pero escoyendo el camín de la parodia pa tratar el tema, el narrador plurilingüe Xavier Frías Conde espubliza *El nome de la cosa* (Llibros del Peixe): dende la víspora de Nadal, ca vienes apahez asesináu un flaire nun monesteriu ailláu pola ñeve. L'abá de la orde de los coxicanos, neto qu'un nuevu Sherlock Holmes, tien menester de toles sos célules grises pa descubrir al asesín. Los detalles, el dir y venir del llinguaxe y les disgresiones son otres tantes disculpes pa dexase arrastrar pol xuegu del autor.

Pa sabordar otres lliteratures

Ún de los más importantes sofitos de la interesante producción lliteraria acabante reseñar ye l'altor algamáu pola erbia básica de la lliteratura: la llingua. Y la llingua lliteraria asturiana tamién se fai y s'afita dulces cola versión n'asturianu d'obres universales. Los cuentos maraviosos y tradicionales suenen perbién n'asturianu, asina Sixto Cortina rellee pa nós otra de les hestories de Sherezade que siguen encantando güeyos y oyíos: *El caballu d'ebanu* (Llibros del Peixe) con ilustraciones en color de Mila García. Mentantu un traductor/a anónimu recrea siete de los más conocíos cuentos de los hermanos Grimm presentaos con dibuxos de la edición orixinal: *Blancañeve y otros cuentos de Grimm* (Vtp Ediciones).

PABLO GARCÍA, ¡MUERRA LA REINA DE CORAZONES!, EDITORA DEL NORTE, 1996.

La fina sensibilidá poética d'Ánxel Álvarez Llano permítemos disfrutar tamién n'asturianu d'*Alfanhú* (Editora del Norte) de Rafael Sánchez Ferlosio. El remangu de les industries y andances d'esti rapaz queda tan perfectamente reflexáu na versión asturiana comu la so ruta de deprendimientu o esa particular vitalidá que tresmite.

Los y les llectores avezaos y con ganas de revivir les aventures clásiques pa enanchar les llendes del mundu conocíu na Edá Media puen somorguiase nel Llibru de les *Maravies del Mundu* (Ámbitu) de la mano de Marco Polo. Traducíu, presentáu y anotáu por María Antonia Pedregal ye tou un descubrimientu.

Pa poner duce

Pa finar, damos agora un paquete de llambiotas qu'acompana a los regalos mayores el día de Reis, una mecigaya na qu'hai un poco de too y que nós preparamos güei con una riestra de novedaes editoriales difíciles d'asiar nel enorme campu de la

lliteratura, pero d'indudable interés pal públicu infantil y xuvenil.

Una propuesta fresca, divertida, una apuesta de Llibros del Peixe empobinada a los más pequeños: *El Pixín*. Revista infantil n'asturianu. Les autores son Mila García Pérez y Marina Lobo García y el testu asturianu ta al curiáu de Xilberto Llano. Hasta la fecha lleva publicaos tres números nos qu'atopamos cuentos, ecoloxía («Biopáxina» ye'l perguapu títulu de la seición), biografíes, xuegos, cosadielles, cómics, xuegos tradicionales asturianos, museos, artistes... *El Pixín* nun sustitúi a nenguna otra publicación, vien a rozar — comu tantes vegaes fixo Llibros del Peixe — una estaya nueva y a traer una bocanada d'airín cada tres meses.

Los consejos de Pipi la Hipopótama, cómic educativu pa neños (Vtp Editorial), recueye los encamientos que-y fai'l Lleón a la so amiga Pipi pa que sepa comportase amañosamente en cualquier situación. Los textos son de María Mackenroth y la versión asturiana de la propia editorial. Como una propuesta didáctica con soporte lliterariu hai que reseñar tamién *A la gueta l'esbardu* (Editora del Norte) presentada por Xandru Martínez Ruz ya ilustrada por F.V. Oliveira. Nel añu 2131 una mocina nomada Ayalga ta enfotada en demostrar qu'entá existen osos pesie a que la última referencia d'ellos ye del 2037.

Por otra parte, Gaspar Meana González prosigue escribiendo y dibuxando, agora cola colaboración de Xuan Bello na traducción, la so saga de raigame hestórica ambientada na Edá Media *Crónica de Leodegundo* (Llibros del Peixe) con tres nueves entregues: *XI Embaxo'l Iwan Cusro* (800-803 D.C.), *XII Jacob en Betel* (803-806 D.C.) y *XIII Carmen de Luna* (806-807 D.C.) ■